

2013

Analiza bašo hakoja thaj
haberideibe baš etnikane
khedina ki mediumikani sfera
ki Republika Makedonia

Marina Tuneva

Saikerin

Angluno lafi	Error! Bookmark not defined.
E etnikane khedinengere hakoja ki mediumikani sfera-maškardžianeskere instrumentia	3
Dikhin upri regulativa ki RM	Error! Bookmark not defined.
Generalnikano tasviri bašo mediumia taro bimajoritetikane khedina	Error! Bookmark not defined.
Mediumia tar etnikane khedina- halia thaj problemia	Error! Bookmark not defined.
<i>a) Mediumia ki albanikani čhib</i>	14
<i>b. Mediumia ki khorani čhib</i>	15
<i>c. Mediumia ki romani čhib</i>	17
<i>č. Mediumia ki vlahikani čhib</i>	19
<i>čh. Mediumia ki srbikani čhib</i>	20
<i>d. Mediumia ki bošnjakuni čhib</i>	21
<i>e. E etnikane khedinengere hakoja kola nane liparde ko Konstitucionalni</i>	22
Klidaripaskere dikhljarina thaj rekomandacie	Error! Bookmark not defined.

Angluno lafi

Akale analizakoro fokusi sine kerdo pala ko ikerde konsultacie thaj barabarutne butikeribaja maškar akale dokumenteskoro autori thaj prezententia tar Agencia baš ikeribe ko čačipe e khedinengere hakoja ki Republika Makedonia thaj OABE-skiri Misia taro Kotor baši hakoskoro radžipe. Majkonkrento, i Analiza ovela pala ko sesiakoro ikeribe so sine organizirime tar Agencia baš ikeribe ko čačipe e khedinengere hakoja, suportea tari OABE- skiri Misia ko Skopje, ko periodi taro 28.2.2013 berš, ko Mavrovo, kolate sar jek taro prioriteta havela pe o zaruri tar esavko čhani analiza. Anavjale, o hali e bukjenar baši publik informiribe thaj o hakoja thaj o tretmani baš etnikane khedina kola si astarde majhari taro 20%-nca taro sahno džiani ki Republika Makedonia ko haberideibe taro mediumia, dikhlja pe sar jek taro šerutne teme baš ikeribe participativnikano forumi ko 2013 berš tari rig taro participantia ki čhipota. I tema tar akaja Analiza, sar thaj lakere klidaripa thaj rekomandacie sine diskusiakoro predmeti ko participativnikano forumi so sine organizirime tar Agencia ko 20 juni 2013 berš, ko Skopje.

E Analizakiri resarin sine te haljovkerel o halia ki akaja sfera dendor dikhin ko maškardžianeskere instrumentia ki relacia e hakoncar tar etnikane khedina ki mediumikani sfera, dikhin ki regulativa ki Republika Makedonia, sar thaj generalnikano tasviri bašo mediumia ko bimajoritetikane khedina amare raštrate. Trujal odova, i analiza sine resarinaja thaj majkonkretno te prezentirinel o halia thaj problemia e mediumenca tar etnikane khedina, sar thaj e žurnalistikane haberideibaja baš etnikane khedina ki raštra. Sebepi leibe užo tasviri, kerdi si generalnikani dikhin ko halia e mediumencar ki albanikani¹ khorani, romani, srbikani, vlahikani thaj bošnjakuni čhib, a harneste dikhljarde si thaj o hakoja ki mediumikani sfera tar etnikane khedina kola nane eksplicitnikane liparde ki preambula taro Konstitucionalni. Upri funda tar analiza thaj halengoro dikhljakeribe, dende si klidaripaskere dikhljariba thaj rekomandacie baši lačharibe thaj anglunikeribe o halia ki mediumikani sfera.

Ko metodoligikani haljovibe, o procesi tar Analizakoro butikeribe haljovkerela sine detalnikani upridikhin taro džiakanutne rodljariba, čhipote, proektia thaj aktivipa ki sfera taro mediumia taro khedina ki Republika Makedonia thaj haberideibe baš etnikane khedina. Realizirime si desk-rodljaribe baši jekajekh pučiba (khedibaja evidentia, informacie, dokumentia, raportia, evropakere praktike, pozitivnikane misalia tar aver phuvja, regulativa, t.a).

---

¹ Ko hazrikeribe taro generalnikano tasviri bašo mediumia ko bimajoritetikane khedina lende si ki dikhin thaj o mediumia ki albanikani čhib resarinaja te kerel pe komparacia e halencar ko mediumia ko čhibja taro majharigendea etnikane khedina ki raštra.

Sebepi majrealistikano tasvirkeribe o halia ki mediumikani sfera sine hazrikerde thaj realizirime ekvašstrukturirime intervjuja prezententencar taro dizutnengoro sektori – preperutne ko etnikane khedina ki Republika Makedonia, sar thaj prezententencar taro koordinativnikano badan tari programa MEDIANE (O mediumia ki Evropa bašo vaveripa, inkluziviteti thaj antidiskriminacia) tar Evropakoro Konsili thaj Evropakiri unia, kaskoro dženo si thaj e Analizakoro autori. O intervjuja sine realizirime ko periodi maškar maj thaj juni 2013 berš. Trujal so i Analiza na dela džovapi ko sa o pučiba tar akaja sfera, palem oj dela dži džanibe baš odova kote šaj te dikhen pe problemia, sar thaj te roden pe varesave džovapia ko problemia.

E etnikane khedinengere hakoja ki mediumikani sfera- maškardžianeskere instrumentia²

O isipaskere standardia bašo hakoja taro nacionalnikane minoritetia³ ko jek sasoinipe si saikerdo kotor taro koncepti baši manuškane hakoja. Aso odova, sakoja analiza tar ikeribe ko čačipe o hakoja tar etnikane khedina zaruri si te lel ki dikhin o ikeribe ko čačipe taro buvleder korpusi manuškane hakoja ko jek konkretnikano sasoinipe, a ulavdeste ko : hako ko jekajekhipe thaj tromalipe tari diskriminacia taro savo te si čhani, hako ko tromalipe baši vakeribe, hako ko khedipe thaj pašakeribe, sar thaj aver hakoja taro preperutne ko nacionalnikane minoritetia.

Paluni resarin taro sa o manuškane hakoja si sahno thaj tromalo zuraribe taro potenciali tari sakoja individua ko sasoinipe, ko kondicie taro sahno jekajekhipe. O koncepti taro puterdo thaj tromalo dizutnengoro sasoinipe haljovkerela integiriribe sa e individuenge, saikerindor thaj e preperutnen taro nacionalnikane thaj čhibjengere minoritetia. O hako ko komunikiribe ki pli korkorutni čhib, ko privatnikano thaj ko publik dživdipe, si taro fundamentalnikano džanlipe e preperutnenge ko nacionalnikane minoritetia ki te šaj tromaleste te zuraren pe sar manuša .

---

² Poodorig ki Analiza dendo si harno dikhibe ko majdžanle maškardžianeskere instrumentia kolencar lačharena pe o hakoja taro nacionalnikane minoritetia ki mediumikani sfera. Kotor tar akala instrumentia si hramonkerde thaj ratifikuime tari Republika Makedonia, džikote tikno kotor lendar si bizi nijamalo-obligatorno karakteri, a kotor si taro sistemi taro maškardžianeskere standardia baši manuškane hakoja thaj tromalipa.

³ Akale dokumenteste o termini „nacionalnikane minoritetia,, istemalkerela pe ko konteksti e maškardžianeskere hakoja. Sa o kotora taro teksti kote so lafikerela pe bašo hali ki Republika Makedonia ka istemalkeren pe o terminia „ etnikane khedina,, ja ,, khedina kola nane majoriteti,, lendor ki dikhin o konstitucionaleskere amandmania leljarde ki Republika Makedonia upri funda taro Pervazeskoro phanlolafi tar Ohrid.

O maškardžianskerek instrumentia baši manušikane hakoja ko turli čhania thaj ko turli konteskti garantirinena o čhibjengere hakoja, o hako ko vakeribaskoro tromalipe thaj aver hakoja taro preperutne ko nacionalnikane minoritetia. Jekhe rigatar, i čhib si plesutni karakteristika tar individue phanli lengere identitetea. Avere rigatar, i čhib thaj o tromalo vakeribe thaj komuniciribe šajdakerena e individuale te realizirinel pes sar preperutno ki nesavi sasoični organizacia ja khedin, so si taro nahtaralo džanlpe baši funkcioniribe taro jek demokratikano sasoičnipe thaj, aso odova, ko but situacie ovela pučibe taro publik interesia.

Sa o maškardžianskerek instrumentia vakerena kaj o manušikane hakoja si univerzalnike thaj kaj zaruri si te ikeren pe jekajekh sarinenge thaj bizo varesavi diskriminacia. Lende anglodikhela pe salde tikno gendo situacie kana si muklo o raštre te čhiven limitiriba: kana si teli dar varesave individualnikane hakoja ja tromalipa ja ko situacie kana si teli dar lengoro sastipe, arakhibe ja aer temelnikane moldipa taro demokratikano sasoičnipe. O mukle limitiriba haljovkerena pe but restriktivnikane ko maškardžianskoro hako.

Ki jek demokratikani raštra savi dikhela te sajdinel o manušikane hakoja sakone individuale, akala pučiba zaruri i ko sahno te oven lačharde kanunikane regulativaja thaj te oven predmeti ki jek gndime publik politika. O bikamijabi te leljarel pe balansi ko ikeribe taro manušikane hakoja, ko multikulturnikane sasotinipa šaj te ovel haing taro maškaretnikane tenzie.

O Dženo 1 tar *Univerzalniki deklaracia baši manušikane hakoja*⁴ savo vjavaharinela pe ko sajdipe o digniteti sa e manušenge si fundamentalnikano koncepti upri kolenste bazirinena pe sa o maškardžianskerek standardia taro manušikane hakoja thaj tromalipe. E dženea 1 tari Deklaracia haljovkerela pe kaj „, sa o manuša bijanena pe tromale thaj jekajekh ko digniteti thaj hakoja...„, Akava dženo si baza upro kolate si čhivde thaj o čhibjakere hakoja e preperutnenge ko nacionalnikane minoritetia. O hako ko digniteti sakone individuale haljovkerela thaj hako ko sajdipe leskoro/lakoro identiteti, a jek taro esencialna aspektia tar identiteti si i čhib kolate lafikerela odoja individua. Aso odova, o sajdipe taro čhibjakere hakoja e individuale kola dživdinena ko jek sasoičnipe si biulavibaskoro taro sajdipe taro lengoro bazikano hako ko digniteti sar manuša.

O Dženo 2 taro *Maškardžianskoro pakti baši dizutnengere thaj politikane hakoja*⁵ taro raštre kola hramonkerde akava Pakti rodela te arakhen sajgia e manušikane hakonge sa e individuale kola dživdinena ki lengiri teritoria thaj preperena teli lengiri nijamali ingerencia,...bi dikhindor ko save te si vaveripa, ulavdeste ki dikhin tari rasa, mortikakiri renka, poli, *čhib*, dineskoro preperibe, politikano ja aver umdibe, nacionalnikano ja sasoično darhi,

---

⁴ The Universal Declaration of Human Rights, <http://www.un.org/en/documents/udhr/>

⁵ International Covenant on Civil and Political Rights, <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx>

maleskoro hali, bijanibe ja aver statusi.,, O Dženo 19 tar akava Pakti garantirinela o vakeribaskoro tromalipe sa e individuenge, savo na salde so garantirinela o hako ko bičhalibe thaj leibe informacie thaj ideje bi dikhindor o simantre, numa, jekajek, thaj garantirinela o hako odova te keren ko mediumi ja ki čhib aso lengoro alusaribe. Akate si džanlo te liparel pe thaj kaj o hako ko buvljaribe thaj leibe informacie na vjavaharinela pe salde ko mediumia, numa thaj ki direktnikani komunikacia maškar o individue- preperutne ki jek khedin. Agjaar, e dženenar 21 thaj 22 ko jekajek dokumenti garantirinela pe thaj o tromalipe ko sansaralo khedibe thaj pašakeribe e preperutnenge ki jek khedin. Pal odova, o dženo 27 taro Maškardžianeskoro pakti baši dizutnengere thaj politikane hakoja si džanli ničekerin upri kolate direktno bazirinena pe o čhibjakere hakoja e nacionalnikane minoritetenge. Late liparela pe kaj ,, e dženenge kola preperena ko... minoritetia na kamla pe te negirinel pe o hako, ki khedin e avere preperutnenca tari lengiri grupa, te... istemalkeren pli čhib,,. O Maškardžianeskoro pakti si ratifikuime tari rig tari Republika Makedonia ko 18 januari 1994 berš.

O dženo 2(1) tari *Deklaracia tar Uniime nacie bašo hakoja taro džene kola preperena ko nacionalitetia, etnikane, dineskere thaj čhibjakere minoritetia*⁶, garantirinela lenge o hako ,, te istemalkeren pli čhib, ko privatnikano thaj ko publik dživdipe, tromaleste thaj bizo hemibe ja varesavo čhani diskriminacia,,.

Aver but džanlo dokumenti si i *Evropakiri konvencia baš arakhibe o manušikane hakoja thaj fundavne tromalipa*⁷. O hako ko vakeribaskoro tromalipe atestikerdo ko dženo 10 tari Konvencia, ko haljovibe e dženea 14 taro jekajekh dokumenti, sakoja raštra zaruri si te arakhel,,... bizi diskriminacia, upri varesavi funda sar so si o poli, i rasa, e mortikakiri renka, i čhib, dineskoro pakjavibe, politikano ja aver vakeribe, nacionalnikano ja socialnikano darhi...“ Akharindor pe ki Univerzalniki deklaracia baši manušikane hakoja thaj ki Evropakiri konvencia baš arakhibe o manušikane thaj fundavne tromalipe, e Evropakoro konsili ki Deklaracia baši tromalipe ko vakeribe thaj informiribe taro 1982 berš⁸, liparela kaj ,, o tromalipe ko vakeribe thaj informiribe si zarurime sebepi sasoičnikano, ekonomikano, kulturnikano thaj politikano zuraribe sakone dživde manušeske thaj si kondicia baši harmonikano anglunipe taro sasoične thaj kulturnikane grupe, nacie thaj maškardžianeskiri khedin“. Akalea tank si phanlo thaj o tromalipe baši sansaralo khedibe thaj pašakeribe garantirime e dženea 11 tar Evropakiri konvencia baš arakhibe o manušikane hakoja thaj fundavne tromalipa.

⁶ UN Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities proclaims, <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r135.htm>

⁷ Republika Makedonia ratifikuingja akale Konvencia ko 1997 berš (Oficialnikani gazeta tari Republika Makedonia,, num. 11) kolea oj uli saikeribaskoro kotor taro nacionalnikano kanunideibe.

⁸ Declaration on the freedom of expression and information (*Adopted by the Committee of Ministers on 29 April 1982, at its 70th Session*), http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/CM/Dec%281982%29FreedomExpr_en.asp#TopOfPage

O jekajekh fundamentalnikane standardia bašo tromalipe ko vakeribe, khedibe thaj pašakeribe si atestikerde thaj ko *OABE-skoro Dokumenti taro Kopenhagen* ko 1990 berš⁹. O OABE-skoro Dokumenti taro Kopenhagen, maškar aver, atestikerela thaj o hakoja e preperutnengere ko nacionalnikane minoritetia „, te fundirinen thaj te ikeren ple plesutne edukaciakere, kulturnikane thaj dineskere institucie, organizacie thaj khedipa...“ Trujal so o mediumia nane eksplicitnikane liparde akale standardeste, haljovela pe kaj ola preperena ko institucie kolen si nahtaralo rolja ko garavibe thaj promoviribe o čhibjakoro thaj kulturnikano identiteti taro preperutne ko nacionalnikane minoritetia. Ki Povelba baši nevi Evropa¹⁰, leljardi ko Pariz ko 1990 berš, e raštren gere thaj radžengere šefia taro phuvja- džene ko OABE akcentirinena kaj „... bizi diskriminacia, sakoja individua si hakoja ko tromalipe bašo vakeribe, tromalipe ko pašakeribe thaj sansaralo khedipe...“.

Ko dženo 10(1) tari Pervazeskiri kovencia baš arakhibe o nacionalnikane minoritetia tar Evropakoro Konsili¹¹ liparela pe kaj o phuvja- džene si obligaciaja e preperutnenge ko nacionalnikane minoritetia te angigaren o hako „, te istemalkeren pli minoritetengiri čhib, tromaleste thaj bizo hemibe, ko privatnikano thaj ko publik dživdipe, mosar ja ki hramome forma“. Republika Makedonia hramonkergja akaja Konvencia ko 25 juli 1996 berš, a ratifikuingja ola ko 10 april 1997 berš.

O hako ko istemalkeribe i čhib „, ko privatnikano thaj ko publik dživdipe“ si phanlo thaj e hakoja ki edukacia e preperutnenge ko nacionalnikane minoritetia ki lengiri čhib. Akala pučiba si detalnikane lačharde ko *Rekomandacie taro Hag bašo hakoja ki edukacia e nacionalnikane minoritetenge*, leljarde tar OABE ko 1997 berš. O rekomandacie si hazrikerde resarinaja te leljarel pe majbaro haljovibe e maškardžianeskere instrumentendar kola si ki relacia e hakoncar taro preperutne ko nacionalnikane minoritetia kola si taro baro džanlipe baši garavibe thaj zuraribe lengoro kulturnikano identiteti.

O dženo 19 taro *Maškardžianskoro pakti baši dizutnengere thaj politikane hakoja*, kolea garantirinela pe o hako ko isipe gndipe, sar thaj o hako te vakerel pe odova gndipe, si fundavni cidutni nukta kolatar definirinela pe i rolja thaj o than taro mediumia ko demokratikano sasoinipe. Jekhe rigatar, o stavi 1 garantirinela kaj „, sakoja individua si hakoja ko gndipe...“, a o stavi 2, sakoneske garantirinela tromalipe „, te rodel, lel thaj buvljarel informacie thaj ideje taro

---

⁹ Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension, <http://www.osce.org/odihr/elections/14304>

¹⁰ Charter of Paris for a New Europe , <http://www.osce.org/mc/39516>

¹¹ Framework Convention for the Protection of National Minorities, http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/1_AtGlance/PDF_Text_FCNM_mk.pdf

savo te si čhani, bi dikhindor o limitia, mosar ja ki hramome forma, ki forma tar arti ja mediuemeja pali leskoro alusaribe“.

O dženo 10 tar *Evropakiri konvencia baš arakhibe o manušikane hakoja thaj fundavne tromalipa* ko jekajek čhani garantirinela o vakeribaskoro tromalipe thaj o čhipote kana ov šaj te ovel limitirime. O phuvja-dženja ko Evropakoro Konsili plo zoralo deibe bašo „principia taro vakeribaskoro thaj informiribaskoro tromalipe sar fundavno elementi ko demoratikano thaj pluralistikano sasoitnipe „ atestikerena ole thaj ko dženo 1 tari *Deklaracia baši tromalipe ko vakeribe thaj informiribe* taro 1982 berš. Ko jekajek dokumenti o phuvja-dženja ko Evropakoro Konsili vakerena kaj ki „ umal tar informiribe thaj mas-mediumia ola dikhena te leljaren...(d.= isipe butipe turli biathinale thaj autonomnikane mediumia kola šajdakerena te tasvirkerel pe o vaveripe tar ideje thaj gndipa“.

O dženo 9(1) tari *Pervazeskiri konvencia baš arakhibe o nacionalnikane minoritetia tar Evropakoro Konsili* liparela kaj o preperutne ko nacionalnikane minoritetia si tromale te „ ovel len gndipe thaj te len thaj buvljaren informacie thaj ideje ki minoritetengiri čhib, bizo hemibe taro publik radže thaj bi dikhindor ko limitia...“Jekajekh, aso akava dokumenti, o raštre si obligaciaja te „ arakhen, ko pervazia taro lengere nijamale sistemia, o džene kola preperena ko nacionalnikane minoritetia, ma te oven diskriminirime ko lengoro resibe dži mediumia“. Ko dženo 9 tari *Konvencia* liparela pe thaj kaj o raštre „ nane te mujalkeren o fundiribe thaj istemalkeribe printime mediumia e preperutnenge taro nacionalnikane minoritetia“ , sar thaj kaj „ ko nijamalo pervazi baši radio thaj televizija, ka arakhen, kobor so si šajdutno... e preperutnenge taro nacionalnikane minoritetia te garantirinel pe o šajdipe baši fundiribe thaj istemalkeribe lengere plesutne mediumia“.

Trujal so o preperutne ko nacionalnikane minoritetia si hakoja te fundirinen ple privatnikane mediumia, fakti si thaj kaj, aso maškardžianeskere dokumentia, akava hako kotoreste šaj te ovel limitirime tari raštra. Ko dženo 9 tari *Pervazeskiri konvencia* akava užeste liparela pe, ki haljovin kaj sebepi naturalnikano limitiribe taro frekvenciakoro spektari, i raštra (biathinalo regulatori) dela mukina baši radio thaj televizija preperutnenge taro nacionalnikane minoritetia. O kriteriumia baši deibe mukina zaruri si te oven objektivnikane thaj bidiskriminatornikane, ki ma te parunel pe o hako e preperutnenge taro nacionalnikane minoritetia ko fundiribe radio ja televiziakoro mediumi. But džanlo pučibe si thaj e nacionalnikane minoritetengoro resibe dži publik mediumia. O dženo 9(1) tari *Pervazeskiri konvencia* liparela kaj e vakeribaskoro tromalipe e preperutnenge taro nacionalnikane minoritetia haljovkerela tromalipe baši buvljaripe informacie thaj ideje ki minoritetengiri čhib, bizo hemibe taro publik radže, a odova vakerela kaj „ o preperutne ko minoritetia nane te oven diskriminirime

ko resibe dži mediumia“. O dženo 9 (4) tari Konvencia liparela kaj thaj o raštre si obligaciosa te leljaren „, adekvatnikane napia resarinaja te lokjakeren o resibe dži mediumia e preperutnenge taro nacionalnikane minoritetia „, Akava haljovkerela kaj jekhe nacionalnikane minoriteteske kole si džanlo gendo preperutne, zaruri si te arakhel oe o resibe dži adekvatnikano gendo aria ko publik radio thaj ki publik televizia.

Numa, o genjalipe taro jek nacionalnikano minoriteti na kamla pe te ovel jekhutno kriteriumi kana anela pe decizia baši programakoro sahno gendo ko publik radio thaj televizia. Ki čhipota tar etnikane khedina, kola si majhari pali genjalipe, zaruri si te arakhel pe o minimum vakti thajresursia bizo kolende ka našti te realizirinen pi programa ko publik servisi. Jekajekh, džanlo si thaj te kerel pe dajani odoja programa te saikerel sa o komponente thaj te ovel kvalitetno ki te čaljarel o zaruria thaj rodipa tari konkretnikani etnikani khedin.

Aver džanlo aspekti si o kvaliteti taro saikerina ko mediumia taro nacionalnikane minoritetia. Ko jek puterdo thaj demokratikano sasoinipe o saikerina kola avazikerena pe ko mediumia na kamla pe te oven teli asari taro publik radže. E vakeribaskoro tromalipe agjaar sar so si garantirime e dženea 19 taro Maškardžaineskoro pakti baši dizutnikane thaj politikane hakoja thaj e dženea 10 tar Evropakiri konvencia baš arakhibe o manušikane thaj fundavne tromalipa, haljovkerela kaj sakova limitiribe so šaj te čhivel le varesavi institucia tari radža, zaruri si te ovel „, hramonkerdo kanunea“ thaj te ovel „, zarurime ko demokratikano sasoinipe“, resarinaja te arakhen pe: a) o hakoja thaj digniteti tar avera; b) te arakhel pe o protektiribe ja o publik niče ja publik sastipe thaj etika.

I raštra kamla pe te arakhel, i programa ko publik radio thaj ki publik televizia kola si hazrikerdi thaj si iradime e preperutnenge ko nacionalnikane minoritetia, te reflektirinel lengere interesia thaj zaruria thaj ola te perecepirinen ola sar biathinali. Ko haljovibe e princepa taro jekhajekhipa thaj bidiskriminacia, aso dženo 15 tari Pervazeskiri konvencia, o preperutne ko nacionalnikane minoritetia zaruri si adekvatnikane te oven astarde thaj ko redakcie taro publik mediumia. Akava šaj te haljovkerel majsastaribaskoro thaj majhakajalo prezentiribe taro nacionalnikane minoritetia thaj majbaro objektivnikano ovibe ko mediumikano haberideibe.

Dikhin upri regulativa ki RM

O angigaribe mediumikane hakoja e etnikane khedinenge kola dživdinena ki Republika Makedonia pašljola ko ničekarina taro dženo 16 taro Republika Makedoniakoro Konstitucionalni.

Majkonkretnikane, ko dženo 16 garantirnela pe e vakeribaskoro tromalipe, o tromalipe ko lafikeribe, publik sikavibe thaj publik informiribe, sar thaj ko tromalo fundiribe institucie baši publik informiribe. Pal odova, garantirnela pe thaj o tromalo resibe dži informacie, tromalipe ko leibe thaj buvljaribe informacie. Ko 2001 berš, pala ko phandibe o Pervazeskoro phanolafi ko Ohrid, e konstitucionaleskere amandmanencar sine irame thaj džipherdo thaj o dženo 48 taro Konstitucionalni kolea e preperutnenge ko khedina garantirnela pe o hako tromaleste te vakeren, dajanen thaj zuraren po identiteti thaj nišania taro pe khedina thaj te istemalkeren e simbolen tari pi khedin. Akale dženea garantirnela pe lenge o arakhibe tar etnikano, kulturnikano, čhibjakoro thaj dineskoro identiteti sa e khedinenge, sar thaj o hako te fundirinen kulturnikane, arteskere, edukaciakere institucie, vigjanale thaj aver khedipa sebepi vakeribe, dajanipe thaj zuraribe taro po identiteti.

Avgo drom, o hakoja tar etnikane khedina ki mediumikani umal¹², kanunikane sine garantirime e Kanunea baši radiodifuziakiri buti taro 1997 berš. Aso akava kanuni, i Makedoniakiri radio-televizia sine obligaciaja, trujal ki makedonikani čhib, te emitirinel programe thaj ko čhibja taro bimajoritetnikane khedina (dženo 45). Ko periodi tar akale kanuneskoro anibe, sine thaj publik radiostasionia ki lokalnikani digra ko thana kote so dživdinela džanlo gendo preperutne tar etnikane khedina kola dživdinena ko konkretnikano regioni.¹³ Aso akava kanuni sine dende thaj o avga mukina baši radia thaj televizie ko privatnikano plesutnipe kola emitirnela sine programe ko čhibja tar etnikane khedina. O avgo kanunikano teksti saikerela sine thaj jek čhani finansiakiri simulacia e mediumenge tar etnikane khedina dromardi kori motiviribe nevi produkcia radio thaj TV- programe ki makedonikani čhib thaj ko čhibja tar etnikane khedina. Akava napi, aso dokumentia thaj raportia taro Konsili baši radiodifuzia, andargja ko periodi taro nekobor berša te formirinel pe džanlo fondi nevi radio thaj televiziakiri produkcia savi barvakergja o čhibjakoro thaj žanreskoro vaveripe ko mediumia.

E neve Kanunea baši radiodifuziakiri buti taro 2005, o garantirime hakoja tar etnikane khedina ki radiodifuziakiri sfera sine atestikerde thaj buvljarde. Ko fundavne ničekeriba vakerela pe kaj e kanuneskiri resarin si te arakhel : „... vakeribaskoro tromalipe ki radiodifuziakiri buti..., intereseskoro arakhibe e istemalkerutnenge, motiviribe, anglunikeribe thaj arakhibe taro kulturnikano identiteti, edukaciakoro thaj vigjanalo zuraribe, motiviribe o zuraribe taro keribe autornikane bukja, čhib thaj tradicie...“ (dženo 2). Ko principia upri kolende bazirinena pe o programe (dženo 68) preperena thaj : motiviribe e toleranciakoro ruhi, barabarutno sajdibe thaj

---

¹² Taro 1991 berš nakarig, ki Republika Makedonia na sine kanuni baši printime mediumia.

¹³ Akala publik radia ko haljovibe e Kanunea baši radiodifuziakiri buti taro 2005 sine obligaciaja te transformirinen pe, numa majbaro gendo lendar, pala ki bikamijabali čhipota baši privatizacia ačhavdile.

haljovibe maškar individue taro turli etnikano thaj kulturnikano darhi, puteribe e programengoro baši vakeribe o turli kulture kola si saikeribaskoro kotor taro sasoinipe, garavibe thaj dajanipe o nacionalnikano identiteti, čhibjakiri kultura thaj kherutno keribe autornikane bukja t.a.

O hako ko emitiribe programe ko čhibja taro turli khedina si atestikerdo e dženea 82 tar aktuelnikano Kanuni: „ O radiodifuzeria emitirina i programa ki makedonikani čhib, a ko čhipote kana i programa si iradime e khedinake savi nane majoriteti ki odole khedinakiri čhib“. O čhibjakoro ulavdo ovipe garavela pe thaj e sasoinne obligaciaja baši programengoro titluibe (dženo 83), baši reklamengiri thaj telešoping programengiri translacia (dženo 104) thaj baš avazikerina bašo programe ko jabane čhibja kolenge na kerela pe translacia (dženo 83).

E čhibjakoro ulavdo ovipe thaj kulturnikano identiteti tar etnikane khedina majbut dajanena pe ki Makedoniakiri radio-televizia, thaj odoleske lakere kanunikane obligacie si majbare. I Makedoniakiri radio-televizia si obligaciaja te kerel thaj emitirinel programe taro publik interesi kolencar sikavela pe o sasoinno thaj kulturnikano pluralizmo ki raštra, a kola saikerena pe tar informativnikane, kulturnikane, edukaciakere, vigjanale, sporteskere thaj bahlanakere saikerina (dženo 120). Pal odova, ki te pherel pli publik funkcia, i Makedoniakiri radio-televizia si obligaciaja: te zurarel thaj planirinel programakiri šema ko interesi taro sahno publik thaj te kerel thaj emitirinel programe baši sa o segmentia taro sasoinnipe bizi diskriminacia, ko odova kerindor esapi baši specifikane sasoinne grupe; te dajanel pe e programencar tereflektirinel o turli ideje, tedajanel pe o kulturnikano identiteti taro khedina, te sajдинen pe o kulturnikane thaj religioznikane vaveripa thaj te motivirinel pe i kultura taro publik dialogo resarinaja te zurarkerel pe o barabarutno haljovibe thaj tolerancia ki funkcia tar anglunikeribe o relacie maškar o khedina ko multietnikano thaj multikulturnikano maškar; te dajanel pe thaj zuraren pe o vakeribaskere thaj čhibjengere standardia sa e khedinenge ki Republika Makedonia (dženo 121). Odole resarinake, o publik servisi si obligaciaja te emitirinel jek programakoro servisi ki televizija thaj jek ko radio ko čhibja tar etnikane khedin(117). Trujal odova, o programe ki Makedoniakiri radio-televizia zaruri si te čaljaren thaj aver rodipa džanle baši dajanipe o kulturnikano identiteti tar etnikane khedina: zaruri si te emitirinel majhari 40 procentia programa orginalnikane kerdi ko čhibja taro bimajoritetnikane khedina, durust majhari 45 procentia vokalnikane-instrumentalnikani muzika ko odola čhibja (dženo 124). Trujal sa akava, i Makedoniakiri radio-televizia si obligaciaja te emitirinel thaj sateliteskiri programa resarinaja te informirinel e preperutnen ko etnikane khedina tari dijaspora baši majdžanle čhipote tari phuv.

O privatnikane televizie thaj radia kolen si mukin baši programa iradime baši preperutne ki nesavi etnikani khedin, obligaciaja si i programa ko sahno te emitirinen ola ki čhib tar odoja

khein (dženo 82). Ola, jekajekh, si obligacienca ki dikhin taro dajanipe o čhibjakoro thaj kulturnikano identiteti: obligaciaja si te emitirinen ko dive majhari 30 procentia programa orginalnikane kerdi ki čhib tar etnikani khedin thaj majhari 30 procentia vokalnikani-instrumentalnikani muzika ki odoja čhib(dženo 74).

O regulatornikano badan, aso aktuelnikano Kanuni, si obligaciaja te dajanel pe baši motiviribe o pluralizmo thaj turlipe tro saikerina ki mediumikani sfera. Ko dženo 21 vakerela pe kaj o Konsili baši radiodifuzia „... dajanela pe baš arakhibe o vakeribaskoro thaj pluralizmoskoro tromalipe, baš isipe turli, biathinale thaj korkorutne mediumia, ... thaj baš arakhibe o interesia taro dizutne ki radiodifuziakiri buti“. Anglal o avazikeribe konkursia baši neve mukina, o Konsili si obligaciaja te kerel rodljaribe bašo zaruria tari publika thaj te kerel konsultacie e interesirime rigenca (dženo 45). Avere rigatar, ko notikeribe o kvaliteti taro dende aplikacie, o Konsili si obligaciaja te lel ki dikhin: „... o žanreskoro thaj temengoro turlipe taro programakere saikerina, o procenti taro thanleibe taro programe orginalnikane kerde ki makedonikani čhib ja ko čhibja taro bimajoritetnikane etnikane khedina...“ o isipe programe kola ka tretirinen čhipote taro džanlipe baši regioni koleste ka emitirinel pe i programa..., o isipe programe kolencar motivirinela pe o zuraribe thaj garavibe i nacionalnikani kultura..., sar thaj aver dende kondicie kola andarena baši... majkvalitetnikano ikeribe ko čačipe taro hako baš informiribe, durust bašo zaruri tari publika ko adekvatnikano regioni“ (dženo 51).

Generalnikano tasviri bašo mediumia taro bimajoritetnikane khedina

I Makedoniakiri radio-televizia emitirinela programe ko čhibja tar etnikane khedina ko jek televiziakoro thaj ko jek radio-programakoro servisi. Ki *Makedoniakiri televizija* o programe ko čhibja taro bimajoritetnikane khedina emitirinena pe ko Dujto servisi: ki albanikano čhib emitirinela pe 98 aria programa ko kurko, ki khorani čhib 16,5 aria programa ko kurko, a ki romani, srbikani, vlahikani thaj bošnjakuni čhib po duj aria programa ko kurko. Ko Makedoniakoro radio ko kurko emitirinena pe 119 aria programa ki albanikani čhib, 35 aria programa ki khorani čhib thaj po 3,5 aria programa ki vlahikani, romani, bošnjakuni thaj srbikani čhib.

Ko maj 2013 berš, ko privatnikano radiodifuziakoro sektori sine sahno 66 televizie thaj 80 radiostasionia. Lendar, 20 televizie thaj 17 radia emitirinena sine programe ko čhibja tar etnikane khedina.

TV	Čhib kolate emitirinela pe programa	Regioni
TV „Alsat-M“	albanikani thaj makedonikani	Raštrakoro
TV „Era“	albanikani	Skopje
BTR televizija	romani thaj makedonikani	Skopje
TV „Šutel“	romani thaj makedonikani	Skopje
TV „Edo“	aošnjakuni	Skopje
TV „Due“	albanikani	Gostivar
TV „GTV“	albanikani	Gostivar
TV „Čegrani Media“	albanikani, khorani, makedonikani	Gostivar
TV „Gurra“	albanikani	Kičevo
TV „Uskana“	albanikani	Kičevo
TV „Festa“	albanikani	Kumanovo
TV „Hana“	albanikani	Kumanovo
TV „Art Kanal“	albanikani	Struga
TV „Kaltrina“	albanikani thaj makedonikani	Struga
TV „Art“	albanikani	Tetovo
TV „Koha“	albanikani	Tetovo
TV „Super Skaj“	albanikani	Tetovo
TV „Lažani“	bošnjakuni, albanikani thaj makedonikani	G.Dolneni, Prilep
TV „Kanal Tri“	khorani, albanikani thaj makedonikani	Centar Župa
TV „Dibra“	albanikani	Debar

Dikhin taro kinobikinibaskere radiodifuziakere khedipa kola emitirna televiziakiri programa ko čhibja tar etnikane khedina¹⁴

RAdio	Čhib kolate emitirinela pe programa	Regioni
Aračina	albanikani	Skopje
Vat	albanikani	Skopje

¹⁴ Haing: Konsili baši radiodifuzia, maj 2013, http://www.srd.org.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=702&Itemid=342&lang=mk

PRO-FM	albanikani	Gostivar
Merlin	albanikani	Debar
Uskana	albanikani	Kičevo
Jehona	albanikani	Kumanovo
Aljbana	albanikani	Kumanovo
MH	makedonikani, srbikani, hrvatikani	Ohrid
Besa	albanikani thaj makedonikani	Prilep, g.Crnilište thaj g.Dolneni
Ternipe	romani thaj makedonikani	Prilep
Mis 2008	khorani thaj makedonikani	Plasnica
Rapi	albanikani	Struga
Energi	albanikani	Struga
Bleta	albanikani	Tetovo
Fama	albanikani	Tetovo
Fokus	albanikani,khorani thaj makedonikani	Tetovo
Endžels	romani thaj makedonikani	Štip

Dikhin taro kinobikinibaskere radiodifuziakere khedipa kola emitirinena radioprograma ko čhibja taro bimajoritetnikane khedina¹⁵

Ko sektori taro printime mediumia, ko maj 2013 berš avazikerena pe štar diveskere gazete ki albanikani čhib : „Koha“, „Fakti“, „Žurnal“ thaj „Lajm“. Ikalin ki albanikani čhib publikuinelat thaj kurkeskiri gazeta „Tea moderna“. Taro printime ikalina ko čhibja taro tikneder khedina publikuinenat pe thaj o kurkeskere gazete ki khorani čhib „Zaman“ thaj „Jeni Balkan“.

Ko palune berša sikavdile thaj onlajn portalia kola publikuinenat saikerinat ko čhibja tar etnikane khedinat. O majbaro gendo lendar si ki albanikani čhib, numa salde kotor lendar silen redakcie ki Makedonia. Sa panda nane onlajn mediumia kolen silen redakcie ki Makedonia kola publikuinenat originalnikane saikerinat ko čhibja tar aver etnikane khedinat.

I raštrakiri nevipangiri agenciat MIA pe saikerinat publikuinelat len thaj ki albanikani čhib, numa na thaj ko čhibja taro bimajoritetnikane khedinat. Taro privatnikane subjektia,

¹⁵ Haing: Konsili baši radiodifuziat, maj 2013,
http://www.srd.org.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=702&Itemid=342&lang=mk

funkcionirinela thaj jek privatnikani nevipangiri agencia ki albanikani čhib(INA - Iliria News Agency).

Mediumia tar etnikano khedina – halia thaj problemia

Koa kava kotor tar Analiza, sikavde si statistikane evidential baši genjalipe thaj geografikano ulavdipe taro preperutne ko turli etnikane khedina ki teritoria tari Republika Makedonia, a pal odova del ape tasviri bašo mediumia kola avazikerena saikerina ko čhibja tar odola khedina. Ko nukte kola si phanle e turli etnikane khedinencar, ko džaipe podarig taro statistikane evidential legarena pe thaj o notia baš aktuelnikano hali e čhanea taro mediumengoro haberideibe baši sakoja taro khedina, kola sine vakerde taro prezententia taro dizutnikane khedina ko intervjuja so sine kerde lencar ko pervazia tar akaja analiza. Ko materiali sikavde si thaj o dikhiba lende tar aver analize thaj rodljariba, kerde tari rig taro relevantnikane rodljarutne ja mediumikane organizacie ki Republika Makedonia.

Aso evidential taro paluno statistikano džianeskoro hramovibe kerdo ko 2002, ki Republika Makedonia sine sahno 2.022.547 жители¹⁶, ko so sar Makedoncoja vakergje pe 1.297 981 dživdutno, sar Albancoja 509.083, sar Khoraja 77.959, sar Roma 53.879, sar Vlahoja 9.695, sar Serbia 35.939, sar Bošnjakojaja 17.018, a sar preperutne ko aver etnikane khedina vakergje pe 20.993 dživdutne.

a) Mediumia ki albanikani čhib

Taro sahno 509.083 Albancoja, majbaro gendo dživdinena ko Tetovo thaj trujalutne komune¹⁷(167.158), a pal odova ko Skopje thaj trujalutne komune¹⁸(132.335), Gostivar (54.038), Kumanovo thaj Lipkovo (53.620), Kičevo barabar e Zajas-ea thaj Oslomej-ea (30.762), Struga (36.029) thaj Debar(11.348).

Taro sikavutne baši gendo mediumia kola avazikerena saikerina ki albanikani čhib, sikavde ki anglederutni nukta, umdinela pe kaj o zaruria thaj o rodipa tar albanikani etnikani khedin ki Makedonia ki mediumikani sfera ko majbaro napi si pherde. Ko programe taro publik servisi emitirinena pe majbaro gendo aria ki čhib tar akaja etnikani khedin. Sar missal, ko Dujto

---

¹⁶ Buteder detalia dikh ki publikacia taro Biro baši statistika (rig 34). Šaj te arakhel pe ko:

<http://www.stat.gov.mk/Publikacii/knigaXIII.pdf>

¹⁷ Vrapčište, Bogovinje, Želino, Tearce thaj Jegunovce

¹⁸ Aračinovo, Studeničani, Petrovec, Sopište thaj Čučer Sandevo

servisi tari Makedoniakiri televizija ko dive emitiririna pe trujal 14 aria programa ja sahno 98 aria ko kurko, ko duj periodia: taro 07:00 dži 14:30 dakikja thaj taro 18:30 dži geči rakjakere aria. “Akava gendo tari programa ki albanikani čhib šajdakerela te fundirinel pe sar publik servisi, durust te emitirinel žanreskere turli saikerina turli kotorenge publika thaj ničaleste te emitirinel haberia thaj debatakere emisie”.¹⁹Oj si majbari redakcia ko čhibja taro bimajoritetnikane khedina ko pervazia taro publik servisi thaj aso gendo taro bukjarne (trujal 32 žurnalistia thaj redaktoria thaj paše dži 40 džene, tehnikano thaj administrativnikano kadari). Thaj o gendo tari programa thaj kadareskere thaj tehnikane resursia šajdakerena akale redakciake ko baro napi te pherel o funkcie taro publik servisi tar albanikani etnikani khedin. Sakodive emitiririna pe harne fleš- haberia ko angliekvašdiveskere aria thaj jek šerutni diveskiri-informativnikani emisia ko lungipe tar ekvaš ari, šurakerindor ko 18:30 dakikja. Ko aver programakere blokoja emitiririna pe dokumentarnikane, bahlanakere, čhavorikane thaj aver emisie ki albanikani čhib. Esavke konstatacie šaj te ikalen pe thaj baši programa ki albanikani čhib ko Makedoniakoro radio kolate ko kurko emitiririna pe 119 aria programa.

I albanikani etnikani khedin ki Makedonia si šajdipaja te lel informacie thaj saikerina thaj taro buteder privatnikane mediumia ki raštrakiri, regionalnikani thaj lokalnikani digra ko regionia kote so dživdinena o Albancoja ki Makedonia: i televizija ki raštrakiri digra TV „*Alsat M*“, TV „*Era*“, Radio „*Vati*“, thaj Radio „*Aračina (Skopje)*“, TV „*Art*“, TV „*Koha*“, TV „*Super Skaj*“, Radio „*Bleta*“, Radio „*Fama*“ thaj Radio „*Fokusi*“ (*Tetovo*), TV „*Due*“, TV „*G*“, TV „*Zeri i Čegranit*“ thaj Radio „*Pro-FM (Gostivar)*“, TV „*Festa*“, TV „*Hana*“, Radio „*Jehona*“ thaj Radio „*Aljbana*“ (*Kumanovo*), TV „*Gura*“, TV „*Uskana*“ thaj Radio „*Uskana*“ (*Kičevo*), TV „*Kaltrina*“, TV „*art Kanal*“, Radio „*Rapi*“ thaj Radio „*Enerdži*“ (*Struga*), TV „*Dibra*“ thaj Radio „*Merlin*“ (*Debar*) t.a. Tari komparacia baši geografikani distribucia taro dživdutne e sikavutnenca baši gendo mediumia šaj te dikhel pe kaj nane nijekh regionia kote so dživdinena Albancoja kova nane učardo programaja taro nesavo privatnikano radiodifuziakoro mediumi.

b. Mediumia ki khorani čhib

Ko džianeskoro hramovibe taro 2002 berš, sar Khoraja vakergje pe sahno 77.959 dživdutne ki Republika Makedonia. O Khoraja dživdinena ko baro gendo dživdipaskere thana ki sahani raštra, numa majbut ko Skopje thaj leskoro trujalipe (12.198), pal odova ko

¹⁹ Micevski, I., Trpevska, S thaj Trajkoska, Ž. (2013) *Haberideibe taro paralenikane sumnala: O mediumia tar etnikane khedina ki Makedonia*, Skopje: Uči sikljovni baši žurnalistika thaj relacie publikoja.

Gostivar(7.991), Centar Župa(5.226), Plasnica (4.446), Radoviš (3.628), Debar thaj Struga (2.684), Mavrovo thaj Rostuše (2.680), Prilep-eskoro Dolneni (2.597), Kičevo (2.430) t.a.

Te kergja pe komparacia maškar o demografikane sikavutne thaj o gendo mediumia kola avazikerena saikerina ki khorani čhib, šaj te phandel pe kaj o zaruria thaj o rodipa tari khorani khedin baš informativnikane thaj aver khedina kola si lenge ko interesi direktnikane, nane ko sahno čaljarde. E Khorajengiri khedin ki pli čhib lela informacie thaj aver saikerina, majbut, tari Makedoniakiri radio-televizia soske nane privatnikane televizie thaj radia ki khorani čhib ki digra tari raštra ja ko regioni taro Skopje kote so dživdinena majbaro gendo Khoraja.²⁰ Baro gendo taro khorano džiani ko tikneder dživdipaskere thana ki Makedonia si bizo šajdipe te informirinel pe ki pli čhib ja te lel aver saikerina kola ka čaljaren sine lengere informativnikane thaj kulturnikane zaruria.

O programe kola emitirinena pe ko publik servisi nihari nane ki zarurime digra, ni pali gendo ni pali kvaliteti. Ki Makedoniakiri televizia emitirinena pe trujal 2,5 aria programa ko dive, ko periodi taro 15:30 dži 18:00: harne haberia taro 5 dži 10 dakikja thaj centralnikane haberia lungipaja taro 20 dži 30 dakikja. Ki redakcia isi bukjarne 12 žurnalistia, durust pali baripe si dujto redakcia taro khedina ko pervazia taro publik servisi, numa odova nane čaljaribaskoro ki te šaj sakovide te hazrikerel pe thaj emitirinel pe kvalitetnikani programa. Tar angleder realizirime rodljaripa šaj te evidentirinel pe kaj „ e redakcia nane la zarurime žurnalistikani kadari ja, palem, ov nane sikavdo ko adekvatnikano čhani...(thaj) kaj o kvaliteti taro žurnalistikane saikerina šaj te ovel majlačho thaj majbut orientirime kori dizutnikane teme“²¹. I khorani redakcia, sar thaj o avera majtikne redakcie ko publik servisi, arakhena pe problemencar phanle tehnikane kapacitetea. „Problemi si, sar misal, e žurnalistengoro transporti dži čhipotengoro than thaj tar odova than, o resibe dži kompjuteri thaj Internet t.a,... zarurime si treningoja baši multietnikano resibe ko haberideibe, numa ... majdžanlo si te sikljol pe i šukar žurnalistika“.²²

O problemi e nanipaja tehnikane kapacitetia thaj lengoro biadekvatnikano džithanakeribe ko publik radiodifuziakoro sistemi atestikerena le thaj tari khorani etnikani khedin. „ Avgo

---

²⁰ Salde duj privatnikane lokalnikane televizie avazikerde varesavo procenti programa thaj ki khorani čhib(trujal ki albanikani thaj makedonikani čhib): TV „Zeri i Čegranit“ ko gav Čegrane, Gostivar thaj TV „Kanal 3“ ki Centar Župa. O radio „Mis 2008“ ko gav Plasnica emitirinel programa ki khorani čhib, a Radio „Fokus“ taro Tetovo, trujal ki makedonikani avazikergja thaj programa ki khorani čhib.

²¹ Micevski, I., Trpevska, S thaj Trajkoska, Ž. (2013) *Haberideibe taro paralenikane sumnala: O mediumia tar etnikane khedina ki Makedonia*, Skopje: Uči sikljovni baši žurnalistika thaj relacie publikoja.

²² Ibidem

agorkerela buti i redakcia ki makedonikani čhib, pa i redakcia ki albanikani čhib, thaj pal odova te ačhilo varesavo vakti e redakciake ki khorani čhib...²³

Avere rigatar, turli tar interesiribe tari redakcia ki khorani čhib te haberidel baši teme kola si ko interesi akale etnikane khedinake, o majbare mediumia sikavena biinteresiribe te učharen akala pučiba. Notikerela pe kaj salde džikobor ovela diso bisakodiveskoro, tgani nekola taro mediumia sikavena interesi te haberiden bašo pučiba kola si ko interesi tari khorani etnikani khedin. „... Ja, palem, te si problemi maškar Makedoncoja thaj Albancoja, nesavo konflikti ... pučena amen kaskere rigate sijam“.²⁴ A problemi si thaj e čhibjakiri bariera, durust odova so i programa ki khorani čhib našti te haljoventi ola thaj o preperutne ko aver etnikane khedina kola na pendžarena i čhib. Akatar, konstatirinela pe kaj si zarurime te kerel pe translacia e artiklonge, durust temenge kola hazrikerena pe ki redakcia ki khorani čhib.

c. Mediumia ki romani čhib

Sahno gendo Roma ko paluno džianeskoro hramovibe taro 2002 berš sine 53.879 dizutne. Romano džiani isi ki sahani Makedonia, numa majbari koncentracija Roma si ko Skopje (23.903), pal odova ko Prilep (4.443), Kumanovo (4.256), Tetovo (2.357) thaj ko Štip (2.195). Programe ki romani čhib emitirinena pe thaj ki Makedoniakiri televizija thaj ko Makedoniakoro radio (po duj aria ko kurko), a Makedonia si jek tar avga phuvja kolende sine dende mukina thaj privatnikane televiziakere thaj radiostacionenge baš emitiribe programe ki romani čhib. Ko akava momenti si duj regionalnikane privatnikane televizije taro Skopje - *TV „BTR“ thaj TV „Šutel“ thaj duj lokalnikane radia- Radio „Ternipe „ taro Prilep thaj Radio „Endžels“ taro Štip.*

I programa ki romani čhib ki Makedoniakiri televizija, savi si šurakerdi panda ko 1991 berš, lunginela salde ekvaš ari ko dive thaj emitirinela pe trin drom ko kurko (dujtodive, štartodive thaj savato). I emisija „Bijandipe“ si bizo sakanutni programakiri struktura, nane ničale haberia thaj na džanela pe kana emitirinena pe informacie, a kana aver saikerina. O karane si ko odova so i redakcia arakhela pe nanipaja kadari (si salde duj bukjarne) thaj ko tehnikane bukja baši dajtvengoro keribe. Akava sebepi, i ničali produkcija haberia thaj savi te si aver saikerin si bišajdutni. Ko trin ekvašarengere terminia kio kurko, salde jekdrom emitirinena pe

---

²³ Citati tar intervju e Eran Hasipi-eja, Khedipe taro khorane žurnalistia ki Republika Makedonia, realizirime ko 11 juni 2013 berš.

²⁴ Ibidem

informativnikane artiklia kola si hari ko gendo thaj kolen si funkcia, majbut, te informirinena bašo ničale aktivipa taro radžakere organia. Thaj ko nanipe plesutni programa, ko 2012 berš, ko termini „Bijandipe“ nekobor droma si emitirime informativnikani emisija taro komercialnikano radiodifuzeri. „O esavko hali... šaj te haljovel pe sar mesaži so i majoritetnikani khedin (ja i raštra), e publik servisea, bičhalela la e dizutnenge Roma – kaj na sikavela serioznikano dajani olenge, kaj na moldinela lengiri kultura adekvatnikane informiribaja ki romani čhib thaj ki paluni čitra kaj na dajanela pe baši lengoro saikribe ko sasoitnipe“.²⁵

Ko Kumanovo thaj Tetovo nane nijekh privatnikano mediumi ki romani čhib, a pučibe si o soduj radiostasionia ko regionia taro Štip thaj Prilep šaj li te čaljaren e romengere informativnikane zaruria, ulavdeste te lelja pe ki dikhin o fakti so ola majbut emitirinena muzikane saikerina. O soduj televiziakere stasionia ki romani čhib ko regioni taro Skopje beršencar napalal arakhena pe nanipaja finansiakere bukja thaj nane ko hali te emitirinen kvalitetnikani turli programa. Aso odova, šaj te phenel pe kaj ni o publik servisi ni o privatnikane mediumia ki romani čhib, sebepi turli karane, na kamijabikerena te čaljaren o hakoja tari romani khedin ki mediumikani sfera.

Ko akava momenti, ki Republika Makedonia na publikuina pe printime mediumia ki romani čhib, sine talem te publikuinel pe diveskiri gazeta („Roma Tajms“) numa, sebepi finansiribaskere problemia, oj ačhavdili ko 2008 berš. Nekobor privatnikane radia ki romani čhib, jekajekh, vazdingje pe vasta tari mukin sebepi bišajdipe te ikljoven ko agor e patonibaja taro kurko. Ki redakcia ki romani čhib ko Makedoniakoro radio bukjarne si salde jek dženo.

I politika baši haberideibe tari programa ki romani čhib ki Makedoniakiri televizia gndinela pe kaj si biirame panda taro 90-to berša taro nakhlo šelberšipe. Nane dokumentarnikane emisie thaj aver tipi programa tar edukativnikano karakteri. „Sine periodi koleste i programa ki romani čhib ki Makedoniakiri televizia emitirinela sine salde muzika, so kerela sine te ovel biatraktivnikani baši dikhibe“.²⁶ Avere rigatar, gndinela pe kaj korkori oredaktoria thaj arakhena pe telo patonibe thaj si ulavde maškar o zaruri te čaljaren o interesi taro mediumeskoro plesutno (te si privatnikano mediumi) ja tari politika, sar thaj e publikoskoro interesi.

Avere rigatar, si bičalipe taro čhani sar prezentirinela pe i romani khedin ko nacionalnikane mediumia generalnikane. O haberideibe, sar so notikerena taro dizutnikano sektori, majbutdroma si sterotipno, a o čhipote, „renkakerena pe“ politikaja thaj nane esencialna informacie. „te kergja neko nesavo došalipe, na vakerela pe inicialencar, numa vakerela pe kaj si

---

²⁵ Ibidem.

²⁶ Citati tar intervju e prezidentea ko dizutnengoro khedipe INSOC Samet Skenderi, realizirime ko 6 juni 2013 berš.

prezententi tari romani khedin. Zaruri li si te vakerele pe kaj si Romano?“²⁷ Butdrom našela pe taro haberideibe ko teme kola si ko interesi tari romani khedin, a informirinela pe kana ki diveskiri funda nane atraktivna čipote baš učharibe. Thaj ko hemime redakciakere timja, sakova haberidela ple khedinake, a o redaktoria ko agor si deciziakere anibaskere takatea. O Roma, budroma sar alternativa istemalkerena o socialnikane mediumia baš avazikeribe thaj trampibe informacie kola si ko interesi e romane khedinake.

O prezententia taro biradžakoro sektori dena rekomandacia ki Makedoniakiri radio-televizia ja ko komercialnikane mediumia te šurakerel ulavdi programa kote so ka len than prezententia taro biradžakoro sektori kola ka prezentirinen sa e etnikane khedinen. „zarurime si thaj debatnikane emisie, te lafikerel pe baš etnikane khedina, te dikhen pe sa o kulture thaj tradicie“.²⁸

č. Mediumia ki vlahikani čhib

I vlahikani khedin majbut si thanakerdi ko Skopje (2.557), pa odova ko Štip (2.074), Bitola (1.270), Kruševo (1.020) t.a. Programe ki vlahikani čhib emitirinela pe salde ki Makedoniakiri televizija thaj ko Makedoniakoro radio (po duj aria ko kurko). Nane nijek privatnikano mediumi ki Republika Makedonia kova avazikergja kaj ka emitirinel radio ja televiziakiri programa, ja palem, publikuinela pe gazeta ja kurkeskiri gazeta ki vlahikani čhib.

I programa ki vlahikani čhib ki Makedoniakiri televizija emitirinela pe ko kolažeskoro programakoro bloko anavea „Iskra“ (Scanteo). I emisija lunginela ekvaš ari, a emitirinela pe avgodive, trintodive thaj paraskine. Nane ničaleste planirime struktura, emitirinela pe muzika, artikloja nišankerde ko bidžukoja ja aver džanle čipote bašo Vlahoja ja palem lafikeriba misafirencar ko studio. E redakcia si la trin bukjarne džene so sikavela ko tikno potenciali baši čaljakeribe i informativnikani funkcija. Sar thaj o aver majtikne redakcie ki Makedoniakiri televizija (i romani thaj srbikani), i redakcia na kerela čaleste informativnikano saikeribe ki te čaljarel o zaruria tari vlahikani khedin. O artikloja majbutdrom promovacia baši kultura thaj Vlahongere resjaripa ki Republika Makedonia. E redakcia si la salde trin bukjarne thaj arakhela pe jekajekhe problemencar, nanipaja tehnikane resursia thaj treningoja sar thaj o aver redakcie ki Makedoniakiri televizija. „ Sar baši romani khedin , thaj akate šerutno phandipe si kaj o publik

---

²⁷ Citati tar intervju e prezidentea ko dizutnikano khedipe Drom Ahmet jašarevski, realizirime ko 21 avgust 2013 berš

²⁸ Ibidem

servisi ko sahno bistergja pi obligacia te čaljarel o informativnikane zaruria taro majtikne etnikane khedina kolende preperena thaj o Vlahoja ki Republika Makedonia“.²⁹

Problemi si thaj o fakti kaj i programa ki vlahikani čhib ki Makedoniakiri televizia emitirinela pe ko terminia kana oj našti te dikhel pe taro majbaro gendo taro dživdutne. Jekajekh, problemi si thaj o nanipe tehnikane kapacitetia thaj manuškane resursia baši translacia taro saikerina ki makedonikani čhib.

Thaj baš akaja khedin generalnikane, isi nanipe taro haberideibe ko mediumia sebepi so si bišajdakerdo o pendžarkeribe lakere kulturaja thaj džanle čhipotencar. „I vlahikani khedin si integiririme ko sasoinipe, numa nane publik prezentiribe tar akaja khedin ko mediumia, soske thaj khanči na vakerela pe, ni ki pozitivnikani, ni ki negativnikani haljovin“.³⁰

čh. Mediumia ki srbikani čhib

Ko džianeskoro hramovibe ko 2002 berš, 35.939 dizutne vakergje pe sar Srbia. Majbaro gendo lendar dživdinena ko Skopje (14298), pal odova ko Kumanovo (9.062), thaj ko Čučer-Sandevo, Skopjeskoro (2.426). Sar thaj i vlahikani khedin, agjaar thaj i srbikani khedin informirinela pe bašo kherutne čhipote anglal sa taro programe ki Makedoniakiri televizia thaj Makedoniakoro radio (po duj aria ko kurko)³¹.

I redakcia ki srbikani čhib, sar thaj o aver majtikne redakcie ko publik servisi, na emitirinela haberia, numa jek magazineskiri emisija („Vidik“) savi emitirinela pe avgodive, trintodive thaj paraskine. Na emitirinela pe klasikane haberia, numa artikloja ko turli teme, bašo historikane džanle čhipote ja baš aktuelnikane kulturnikane resjaripa taro Srbia ki Republika Makedonia ja taro komšiluko. Ki redakcia ko akava momenti si trin bukjarne žurnalistia, trujal so ko nakhlo vakti butikerena sine majbut džene. Thaj akaja redakcia arakhela pe bare problemencar sar thaj i romani, vlahikani thaj bošnjakuni – bičalo vakti baš emitiribe programa, nanipe žurnalistikano thaj tehnikano kadari, nanipe treningoja“. I redakcia, korkori pes dikhela ki rolja tari kulturnikani purt maškar o Srbia ki Republika Makedonia thaj ki matikani raštra thaj sar

---

²⁹ Micevski, I., Trpevska, S thaj Trajkoska, Ž. (2013) *Haberideibe taro paralenikane sumnala: O mediumia tar etnikane khedina ki Makedonia*, Skopje: Uči sikljovni baši žurnalistika thaj relacie publikoja.

³⁰ Citati tar intervju e Stojan Taškov-ea, prezidenti ki Vlahongiri Liga ki Makedonia, realizirime ko 5 juni 2013 berš

³¹ Salde jek lokalnikano privatnikano radio (MH tar Ohrid) avazikergja kaj emitirinela programa ki srbikani čhib. Numa, aso statistikane sikavutne ko Ohrid phentuke kaj nane Srbia.

promoteri taro srbikane kulturnikane moldipa thaj historia... gndinela pe kaj thaj akate isi nanipe interesi baši realnikane problemia taro makedoniakere dizutne taro srbikano nacionaliteti...“³²

O prezententia taro dizutnikani sektori gndinena kaj i magazineskiri emisia „Vidik“ ko baro napi učharela o aktivipa tari politikani partia savi lela than ki radži. Isi nanipe tari rodljaripaskiri žurnalistika, a majhor tretmani bašo teme kola si phanle e srbikane khedinaja notikerela pe salde tari rig taro korespondentia taro srbikane mediumia tari raštra. Sar karana baši nanipe aktuelnikane saikerina kola si tar itneresi e srbikane khedinake, trujal o nanipe resursia, liparela pe thaj o nanipe mangin ko žurnalistia thaj redaktoria. „I emisia („Vidik“) na tretirinela nisavi problematika, nane la debata, a ki edukativnikani haljovin na zurarela nisavi perspektiva thaj problemengoro dikhibe“.³³

Prezententni tari srbikani khedin ki Republika Makedonia gndinela kaj si sa majhari žurnalistia kola serioznikane haberidena baši kultura. „Buteder khedina plo identiteti garavena le kulturaja. Jek khedin šaj te kerel uči kulturnikani-arteskiri programa, a ko mediumia hari informirinela pe odoleske“.³⁴ O problemi so, generalnikane, notikerela pe si e mediumengoro biinteresiribe avereske, a odova „ka reflektirinel pe thaj ko berša so avena“.³⁵

O rekomandacie tari srbikani khedin ki Makedonia si te del pe arka e khedinenge te keren korkorutne plesutne programe. „Te kergjam lafi baši modernikano sasoitnipe koleste sajdinena pe o minoritetia, našti te bistera e mediumen thaj o zaruria taro khedina te prezentirinen pe“.³⁶

d. Mediumia ki bošnjakuni čhib

Sar Bošnjakvoja ki Makedonia, ko džianeskoro hramovibe taro 2002 berš, vakergje pe 17.018 dživdutne. Ola si thanakerde majbut ko Skopje thaj leskoro trujalipe (10.689), pal odova ko Veles (2.406) thaj ko Dolneni, Prilepeskoro (2.380). Programe ki bošnjakuni čhib emitirinena pe ko publik servisi – thaj ki Makedoniakiri televizija thaj ko Makedoniakoro radio (po duj aria ko kurko), numa thaj ko duj privatnikane televizie – TV „Edo“ taro Skopje thaj TV „Lažani“ taro g.Dolneni. Aso mediumengoro gendo, gndinela pe kaj akaja khedin si majbare šajdipaja baš ikeribe ko čači pe taro pe čhibjakere thaj kulturnikane hakoja ki mediumikani sfera. Numa, kana kerela pe lafi bašo kvaliteti taro programe thaj lengoro žanreskoro vaveripe,našti te klidarel pe o jekajekh.

---

³² Ibidem

³³ Citati tar intervju e Milutin Stančikj-eja, prezidenti ko Srbengoro Kulturnikano-informativnikano centro ki Republika Makedonia „Spona“, realizirime ko 5 juni 2013 berš

³⁴ Ibidem

³⁵ Ibidem

³⁶ Ibidem

Anavjale, i programa ki bošnjakuni čhib ko pervazia taro publik servisi si jek taro majterne ko publik servisi, fundirime ko 2006 berš. Si la trin bukjarne thaj arakhela pe jekajekhe problemencar sar i srbikani, romani thaj vlahikani khedin- biničale avazikeribaskere terminia, nanipe sakodiveskoro informiribe, nanipe tehnika thaj tehnikano kadari, majtikno resibe dži barabarutne resursia. Emitirinela pe jek programakoro bloko („sehara“) dujtodive thaj štartodive, thaj ko panda jek termini tar ekvaš ari ko vikendeskoru vakti. Akale programakere blokoste emititinena pe majhari informativnikane saikerina, kola, majbut, učarena čhipote taro sumnal thaj taro Bosna thaj Hercegovina. But hari haberidela pe baši kherutne čhipote kola vjavaharinena pe ki bošnjakuni khedin ki Makedonia. Emitirinela pe thaj purane emisie. Sine čhipota kana žurnalistia tar akaja redakcia korkori te den finansie pe poskendar ki te učaren tehnikane hardžia ki mangin te haberiden baši majdžanle čhipote.

Thaj o intervjuirime prezentetni taro dizutnikano sektori tari bošnjakuni etnikani khedin sar problem liparela o fakti kaj I programa ki bošnjakuni čhib ki Makedoniakiri televizia emitirinela pe ko terminia kana oj našti te dikhel pe taro majbaro kotor taro dživdutne. “Na haberidela pe bašo realnikane problemia thaj pučiba kola si taro khedinakoro interesi, a butdroma mukela pe salde muzika ja palem majpurane hazrikerde emisie. Nane khanči so si aktuelnikano ko akava moment”.³⁷

Prezententi taro Dizutnengoro khedipe baši proektiribe, edukacia thaj kulturakoro zuraribe taro Bošnjakoja ki Makedonia BEKA gndinela kaj „, generalnikane, sa o redakcie ko pervazia tar isipaskere resursia ko čačutno čhani astarena o problemia taro khedina, kerindor buti profesionalnikane standardencar“.³⁸ Oj gndinela kaj o publik servisi si but džanle roljaja thaj si faktori baši kohezia ko sasoinipe thaj dela rekomandacia „, te oven majlače o kondicie bukjake, kadareskoro bajrakeribe ki redakcia, sar thaj iranibe tar emitiribaskoro termini thaj emitiribe rakjakiri programa“.³⁹

Avere rigatar, ki te intrigirinen pe o aver mediumia te haberiden akale khedinatar zaruri si, ko čhipote so si organizirime tar akaja khedin, te saikeren pe thaj sasoino pendžarde džene resarinaja te vazdel pe o interesiribe.

e. Hakoja tar etnikane khedina kola nane liparde e Konstitucionalea

³⁷ Citati tar intervju e Almira Papikj-aja, prezidenti ko khedipe Šadrvan, realizirime ko 6 juni 2013 berš

³⁸ Citati tar intervju e Bisera Pepikj-aja, prezidenti ko khedipe BEKA, realizirime ko 10 septemvri 2013 berš

³⁹ Ibidem

Ko džianeskoro hramovibe taro 2002 berš 20.993 dizutne vakergje pe sar preperutne ko aver etnikane khedina. Nane nijek radiodifuziakoro mediumi kova emitirnela programe ko čhibja tari nesavi tar etnikane khedina kola nane liparde ko Konstitucional⁴⁰. Nane identifikuime ni printime mediumi kova publikuinela orginalna saikerina tari Republika Makedonia ki nesavi taro čhibja tar akala khedina.

Ko mediumia but hari avazikerena pe informacie baš etnikane khedina kola nane liparde ki preambula taro Konstitucional ja palem plasirinen informacie kola na sikavena o čačutno tasviri olenge. „ Si bari disproporcja ki korelacija kobor ko publik servisi dela pe sama e albanikane etnikane khedinake, a kobor sa avere khedinenge“.⁴¹ Thaj akate vakerela pe o noti kaj upri publik servisi baro asari kerela o parlamentarnikano majoriteti thaj kaj o mediumia ovena arena baši politikane asarikeriba. Trujal odova, o mediumia butdrom haberidena etnocentristikane dikhinaja ko bukja thaj bizi te ovel interkulturnikano komuniciribe.

Klidaripaskere dikhljarina thaj rekomandacie

O džanlipe kaj o mediumia šaj te andaren ko zuraribe taro sasoinipe thaj i kohezija si pendžardo. Odova atestikerde thaj o vakerina tar intervjuirime lafikerutne sar preperutne ko bimajoritetnikane khedina ki Republika Makedonia, sar thaj o maškardžianeskere ekspertia kola butikerena akale umalate.

Sikavgja pe o zaruri taro **džaipe poadarig thaj dialogoskoro intenziviribe** baši pučiba phanle e haberideibaja baš etnikane khedina ki raštra. Odole dromarinate, ikljovela I rekomandacia baši saikeribe **buteder akteria** ko esavko **publik dialogo**, maškar kolende, prezententia taro raštrakere institucije, dizutnikano sektori, edukaciakere institucije, žurnalistia, redaktoria thaj šerutnipe ko mediumia t.a. Resarin tar esavke diskusie ka ovel sine sakanutno trampibe praktike thaj dikhljakeribe aktuelnikane pučiba phanle e haberideibaja taro bimajoritetnikane khedina ki raštra.

Barabarutno si o klidaripe kaj o mediumia ulavdeste kamla pet e istemalkeren pe **sar than baši trampibe informacie maškar korkori o khedina, numa thaj e institucienar**, resarinaja majlokheste te identificirinen pe o problemia kolencar arakhena pe. Ko jek vakti,

---

⁴⁰ Salde o Radio „MH“ tar Ohrid avazikergja thaj programa ki Hrvatikani čhib, numa anglal sa, akava si phanlo e muzikaja, ana e lafikeribaskere kotorea tari programa.

⁴¹ Citati tar intervju e Rubin Zemon-ea, generalnikano sekretari ko Sojuzi taro balkaneskere Egipjania, realizirime ko 5 juni 2013 berš.

zarurime si thaj o **keribe ničali thaj ikeribaskiri komunikacia e dizutnikane sektorea**. I barabarbuti ka ovel sine saikerdi taro ničale thaj ko vakti informacie taro džanlipe e turlu etnikane khedinenge, dži saikeribe ko barabarutne proektia thaj programme dromarde kori šukarkeribe o interkulturnikano dialogo thaj afirmiribe o turlipa ko mediumia. Si zaruri taro **majbaretakatea keribe netvorko- drakhin thaj trampibe informacie maškar o mediumia tar etnikane khedina, dizutnikano sektori thaj “ mejnstrim” mediumia**. O dizutnikano sektori ka šaj sine te andarel baši majprofesionalnikano thaj objektivnikano haberideibe bašo turlu etnikane khedina leibaja finansiakoro suporti baši bukjadaripe specifikane teme kola si phanle e khedinencar resarinaja te vazdel pe thaj e mediumengiri sama.

Dikhela pe thaj e žurnalistengoro nanipe adekvatnikani edukacia , a ulavdeste ki sfera tar interkulturnikane komunikacie thaj haberideibe bašo turlipa. Arka thaj upritamiribe akale sferate ka šaj sine te del pe thaj tar edukaciakere institucie kolen si resursia thaj ekspertiza akale temendar. Trujal I **formalnikani edukacia** thaj phandibe e učeeducaciakere instituciencar, ki dromarin taro nakhavkeribe tar akava problem šaj te kerel pe thaj **barabarbuti e dizutnikane sektorea ki edukacia** akale sferate. **Thaj korkori ko redakcie** ka šaj te formirinen te timja tar edukatoria baši profesionalnikano haberideibe bašo turlipa istemalkeribaja agjaavkerdo mentornikano sistemi.

Ko redakcie si zarurime te kerel pe thaj **pervazi baši sajdipe o standardia taro profesionalnikano haberideibe**, kova ka saikerel thaj o etnikane moldipa baši sajdipe o inkluziviteti thaj socialnikani kohezia. Odova ka šaj sine te ovel regulirime anibaja **etikano kodeksi thaj mehanizmia baši korkoriregulacia** ko redakcie ja palem sar **principia/deklaracie/ sikavina baši haberideibe bašo turlipa**. Akala dokumentia ka saikeren sine thaj dromarina trujal o našibe tari bimangipaskiri vakerin, pikjardo adekvatnikane misalencar tari raštra thaj jabandžiluko. Ko hazrikeribe tar akala dokumentia ka šaj sine te kerel pe barabarbuti e dizutnikane khedipancar, asociaciencar, partnerencar ki edukaciakiri sfera ki raštra thaj ko jabandžiluko kolea ka šajdakerel sine pe o trampibe džanlipa thaj minsakoro vazdibe akale dromarinate.

Avere rigatar, ka ovel sine funkcionalnikano thaj te keren pe **andrune (ja avrune) strukture** saikerde taro žurnalistia, redaktoria, prezententia taro dizutnikano sektori, sar thaj plesutne(sajbie) **kola ka dikhljaren o kvaliteti taro haberideibe bašo turlipa** thaj ka takatinen sine o istemalkeribe majšukar praktike. Korkori odolea ka lačharel pe thaj o kvaliteti taro haberideibe bašo turlipa ko redakcie. Odova ko jek vakti ka šajdakerel sine thaj zurarkeribe I

barabarbuti maškar turli akteria thaj deibe ko zurarkeribe o interkulturnikano dialogo. Akava dikhljakeribe ulavdeste ka ovel sine džanlo ko kondicie kana haberidela pe baši hošibaskere pučiba ja palem bašo pučiba kola šaj te andaren tenzie ko dizutne.

Jekajek, sar funkcionalnikane sikavena pe thaj o praktike baši **barabarutni produkcia emisie maškar o žurnalistia taro bimajoritetnikane thaj majoritetnikane khedina ki raštra**. O esavko zaruri atestikergja pe thaj ko intervjuja e prezententencar taro dizutnikano sektori thaj ekspertia baš akala pučiba ko kherutno thaj maškardžianeskoro levelo. Taro dizutnikano sektori, jekajekh, dena rekomandacia *te kreirinel pe emisia koja ka sikavel sine pe jek drom ko masek ki Makedoniakiri televizija ja ko Makedoniakoro radio*, a ka ovel sine ki relacia e prezentiribaja turli jekhina ki raštra sebepi lengoro majšukar pendžarkeribe. Sar šukar missal vakerela pe I emisia “Prizma” ki Hrvatskakiri televizija.

O keribe **barabarbuti e mediumencar ki raštra thaj jabandžiluko** baš iniciative phanle e interkulturnikane dialogoja thaj turlipancar sebepi keribe trampibe majšukar praktike thaj hazrikeribe dromarina, jekajek, ka ovel sine ki funkcija taro leljaribe pozitivnikane iraniba ko redakcie. Ki dromarin tar akava, ka ovel sine istemalkerutno džikobor korkori o mediumia kreirinen sine **baza taro programe/iniciative/proektia ki sfera taro lačharibe o haberideibe bašo turlipa thaj interkulturnikano dialogo**. Akava ka šaj sine te saikerel thaj suporti thaj realizacia tar iniciative baši šukarkeribe o educirimo ovibe thaj minsalipe ki relacie e mediumikane haberideibaja baš etnikane khedina.

E neve socialnikane netvorkengoro istemalkeribe šajdakerela sigjardo trampibe informacie thaj sigutno identifikuipe o teme kola kamla pet e oven tretirime ko redakcie. O keribe tank “linko” e dizutnencar ko khedibe esavke informacie šajdakerela mediumengoro zuraribe. Jekajekh del ape rekomandacia thaj bašo **ničalo ažuriribe I veb-patrin tari Makedoniakiri radio-televizia**.

Ko redakcie ka šaj sine te istemalkeren pe thaj neve **formatia thaj tehniko baši titluibe** thaj multilingvistikane verzie **tar artikloja** resarinaja te šajdakerel pe o saikerina te oven dikhle taro so majbaro gendo dizutne ki raštra. Ko buteder raštre ki Evropa ikerena pe praktike taro “multilingvistikano reseibe” ko disave programme ko nacionalnikane mediumia. O thanlendutne ko Participativnikano forumi organizirime tar Agencia baš ikeribe ko čačipe e khedinengere hakoja ko 20 juni sikavgje o zaruri tar efektivnikano **sistematizirime ikeribe I arhiva tar emitirime thaj audio-videokerde materialia ko MRTV**.

Trujal odova, bahankerela pe **o termini baš emitiribe programe ko čhibja taro bimajoritetnikane etnikane khedina** te cidljarel pe baši majgeči diveskere aria, kolea ka arakhel sine pe majbari publika.

Zarurime si thaj te ulaven pe love baši **majbari promocija e programenge ko čhibja taro turli etnikane khedina** ki Makedoniakiri radio-televizia, sebepi pendžarkeribe e majbuve publiko lengere egzistiribaja. Generalnikane, si zaruri taro **preciznikano dikhibe ko finansiakere bukja, tehnikane thaj manuškane resursia kolencar butikerena o redakcie** ko čhibja tar etnikane grupe resarinaja majšukar te planirinel pe e programakiri realizacia.

Ka ovel sine lači praktika džikobor **o komercialnikane mediumia inicirinena emisije bašo turli etnikane khedina**, kerindor adekvatnikani translacia.

O kreieribe **fondi baši deibe pursakoja** bašo mediumia kola avazikerena profesionalnikane butikerde storie phanle e turlipaja thaj interkulturnikane dialogoja ka šajdakerel sine suporti e profesionalnikane butikeribaske akale umalate thaj vazdibaske o standardia ko žurnalistikano haberideibe.

O kreiribe **programe thaj šajdipa baši praksakiri buti thaj volontiribe** taro diplomirime ja studentia pali žurnalistika ko palune berša taro studie taro turli etnikano preperibe ko mediumia ka ovel sine panda jek istemalkerutni praktika ko turlipaskoro afirmiribe.